

Česká slavistika 2018

Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, Lenka Paučová

Česká asociace slavistů

Brno 2018

Recenzenti

prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Vychází péčí České asociace slavistů ve spolupráci se Slavistickou společností Franka Wollmana

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Česká slavistika 2018 / eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, Lenka Paučová. –
1. vydání. – Brno : Jan Sojnek – Galium, 2018

Částečně ruský text

ISBN 978-80-88296-00-3

80(=16)+908(4) * (437.3) * (062.552)

– slavistika – Česko – 21. století

– slavistika

– sborníky

80 – Filologie [11]

© Autoři

Jan Sojnek – Galium 2018

ISBN 978-80-88296-00-3

Obsah

Чешская славистика 2018: Чешская ассоциация славистов и проблемы международной славистики (Вместо предисловия) <i>(Иво Поспишил)</i>	5
Формирование взаимных образов и межкультурных стереотипов русских и чехов в условиях современной неофициальной интернет-коммуникации <i>(Йиржи Газда)</i>	9
Imagining the Not Imaginable. Slovenian Women Poetry in the Fin-De-Siècle Period and the Beginning of the 20th Century <i>(Alenka Jensterle-Doležal)</i>	21
Несклоняемое препозитивное определение в русском и чешском языках как проявление стремления славянских языков к аналитизму <i>(Йиндржих Кеснер)</i>	33
Лексико-семантическая реализация философски значимых поэтических образов в творчестве В. Соловьева и О. Бржезины (параллели и сходства) <i>(Симона Корычанкова)</i>	41
Стихи 101. Русская поэзия и цифровые технологии <i>(Яна Костинцова)</i>	49
Rainer Maria Rilke a česká spirituální poezie <i>(Petr Kučera)</i>	59
Italská historiografie XX. století o českém národním obrození <i>(Giuseppe Maiello)</i>	95
«Бархатная революция» в истории чешских переводов русской детской литературы <i>(Эва Кудрявцева Маленова)</i>	83

Židovská tematika v románu Jána Tužinského <i>Kto hodí kameňom</i> (se zreteľom k „inkluzivnosti“ zobrazeného priestoru) (Alexej Mikulášek).....	107
Motivy čtyř žvlů v Dostojevského <i>Deníku spisovatele</i> (Lenka Paučová).....	129
Žánrová „čistota“ v tištěných a elektronických textech (Libor Pavera).....	137
Kulturní identita a média (Milan Pokorný).....	151
Воздействие русской литературы и русского литературоведения на мировой литературный процесс (Иво Поспишил).....	157
K charakteristickým rysům literárněkritických prací P. V. Anněnkova (Josef Šaur).....	179
Культурные модели русской литературоведческой эмиграции в межвоенной Чехословакии (Милош Зеленка).....	187
Moravské sběry Franka Wollmana v dějinách česko-slovenské folkloristiky (Poznámky ke genezi a analýze „ztracených“ sběrů lidové slovesnosti v meziválečném období) (Anna Zelenková).....	199

Italská historiografie XX. století o českém národním obrození

Giuseppe Maiello

Abstrakt

Článek podává bibliografický výklad o těch nepočtených italských studiích týkajících se českého národního obrození a možných důvodech slabšího zájmu ze strany Itálie o tento důležitý moment českých dějin. Na základě úvah vyplývajících z debaty o nacionalismu autor identifikuje paralely mezi italským Risorgimentem a českým národním obrozením.

Klíčová slova: Risorgimento; české národní obrození; italská historiografie; dějiny českých zemí

Abstract

The article makes a bibliographic excursus on the rare Italian studies concerning the Czech national revival and on the possible reasons of the Italian lack of interest for this important moment of the Czech history. Based on considerations arising from the debate on nationalism, the author recognizes the parallel between the Italian Risorgimento and the Czech national revival.

Key words: Risorgimento; Czech Risorgimento; Italian historiography; history of Czech lands

Premisa

Americký katolický historik Carlton Hayes již na počátku první světové války příčiny tohoto strašného konfliktu připisoval nikoliv diplomatickým nebo ekonomickým důvodům, ale důvodům kulturním. Hlavním obžalovaným tohoto nového typu historického výkladu se stal nacionalismus, který C. Hayes považuje, společně s militarismem a imperialismem, za jedno z nejhrošších zel lidských dějin (Hughes 1989). V jiných studiích věnovaných nacionalismu (Hayes 1926, 1931) C. Hayes vytvořil jasnou dělicí čáru mezi patriotismem a nacionalismem, kde první koncept by mohl být pozitivním prvkem lidských společenství, protože je založen na koncepci mírové lásky, zatímco druhý vede k nenávisti a nepřátelství mezi národy.

C. Hayes také analyzoval takzvaný liberální nacionalismus, ovšem pouze pro specifické případy v Itálii, Německu a Francii, ale viděl v něm již zárodky toho, co

se nakonec stalo integrálním nacionalismem, který byl později, ve dvacátém století, mezi dvěma světovými válkami, zaveden do praxe, zejména v Itálii a v Německu.

Během dvacátého století mnoho historiků a antropologů považovalo nacionalismus za konstrukci devatenáctého století, vynalezenou novými buržoazními intelektuálními elitami k tomu, aby získala více moci uvnitř státu nebo aby se nakonec stala novou vládnoucí třídou v nových formujících se státech. Pro uskutečnění svých snah by měli buržoazní intelektuálové podle tohoto pojetí, nazvaného konstruktivistické, podporovat a oživovat studium filologie, historie a mytologie, aby mohla být podporována hypotéza o kontinuitě mezi prehistorickými a historickými komunitami s těmi moderními. Legitimita a mobilizační síla nacionalistické ideologie v první polovině devatenáctého století nezávisela ani tak na faktografické přesnosti, již vzhledem k nedostatku zdrojů odkazujících na archaické časy nelze dosáhnout, ale především na síle elit, které si vybírají a distribuují v komunitách, k nimž patří, ty symboly minulosti, které se nejvíce přizpůsobily různým aspektům současné kultury.¹ Mytologie minulosti mohla být proto použita jako podpora politických projektů, které se mezitím vytvořily v myslích intelektuálů, tedy těch členů střední třídy, kteří se věnovali studiu filologie, historie a filozofie.

Stejná koncepce národa by tedy nebyla něčím přirozeným a nepřetržitým, ale byla by považována za důsledek nacionalistické ideologie devatenáctého století. Existence národa nebyla předpokladem nacionalismu, ale naopak důsledkem toho, co zdůraznil anglický antropolog českého původu Ernest Gellner (Gellner 1983).

Domníváme se, že není náhoda, že iniciátorem kritiky herderianského přístupu byl právě badatel, který se dobře vyznal v české politické a kulturní historii. V diskusi o nacionalismu na Západě dlouho postrádáme přímé odkazy na český nacionalismus nebo alespoň na Národní obrození, jak je tradičně definováno v českém kontextu. A přesto právě v českém národním obrození tyto charakteristické prvky spojené se vznikem liberálního nacionalismu najdeme. Jednou z hlavních tužeb české střední třídy² bylo získat větší sílu ve sněmech Českého království a Moravského markrabství nebo mít více zástupců v tzv. Kurii měšťanské příslušných sněmů. Čeští učenci navíc od první poloviny devatenáctého století vytvořili mocnou filologickou a historickou školu, která přinejmenším do počátku šedesátých let dvacátého století patřila mezi hlavní na světě. Díky tomuto předpokladu a také díky tomu, že se soustředili na tzv. Slovanské starožitnosti, si čeští učenci, i z vědeckého hlediska,

¹ BROWN, D. *Contemporary Nationalism. Civic, Ethnocultural & Multicultural politics*. London – New York: Routledge, 2000, s. 31.

² Již v roce 1990 nebylo ani v Itálii pochyb o tom, že české národní obrození počátku devatenáctého století je dílem intelektuálů pocházejících ze střední třídy nebo z bohatých rolnických rodin. Jedná se o rozšířený názor, který se v Itálii prosadil po vydání italského překladu eseje polského historika Krzysztofa Pomiana o vytvoření evropských národních států Srov. POMIAN, K. *L'Europa e le sue nazioni*. Milano: Il Saggiatore, 1990, s. 194.

vytvořili úrodnou půdu pro primordialistický přístup prvních českých nacionalistů, neboli je to minulost, která určuje přítomnost, a národy existují od nepaměti a staly se přirozenou součástí lidské přirozenosti.³

Italský *Risorgimento* a české národní obrození

Od konce osmdesátých let dvacátého století přestává být italský výraz *Risorgimento* pouze specifickým termínem, který definoval italské národní obrození, ale stává se obecným pojmem pro definici specifické podoby nacionalismu devatenáctého století společného mnoha evropským zemím (Alter 1989). Etymologie výrazu *risorgimento* je navíc velmi blízká českému termínu „obrození“ a obě slova se dobře překládají do angličtiny slovem *revival*.⁴ Diskuse o společných znacích italského a českého *risorgimento* (jako varianta německého) již proběhla (viz Whyte a Zimmer 2011). My bychom rádi připomněli, že se jedná v obou případech o určitou formu nacionalismu. V italském případě se kulturní jednota národa musí shodovat s politickou jednotou státu. V českém případě byla akceptována možnost, přinejmenším po většinu devatenáctého století, integrace do většího celku zastoupeného v konkrétním případě Habsburskou říší. Ale i v českém případě došlo k nekompromisní vůli sjednotit se do jediného kulturního a politického celku Čechy, Morava a Slezsko, které byly v habsburském prostoru, v odlišných politických, administrativních a historických entitách, tedy stejně jako byly italské státy preunitární. I přes tuto zřejmou podobnost je zájem o české *risorgimento* na italské straně velmi vzácný.

České národní obrození na okraji slavistického zájmu

Italská slavistika se ve dvacátém století velmi rychle vyvíjela. Na konci šedesátých let dvacátého století byla dokonce Itálie označena ruským akademikem D. S. Lichačevem za „velmoc slavistiky“. Rostoucí trend italských slovanských studií byl pak definitivně uznán v roce 1988, kdy byl italský slavista Riccardo Picchio pozván společně se Slavomírem Wollmanem a Nikitou Tolstým, aby slavnostně otevřel X. mezinárodní kongres slavistů v Sofii.

Bibliografie slovanských studií je v Itálii v období dvacátého století působivá a určitá její část je věnována studiu kultury a dějin českých zemí. Nahlédnutím do díla italských badatelů je na první pohled patrné, že poměrně složitý jev, jakým

³ Studium toho, co se kdysi nazývalo Slovanskými starožitnostmi, nebo holistické studium mýtů, zvyků a způsobů života starých Slovanů, zaznamenalo, alespoň v českém akademickém prostředí, od konce čtyřicátých let 20. století silný úpadek (srov. MAIELLO, G. Z. Váňa, Svět slovanských bohů a démonů. In: *Europa Orientalis*. 1991, 10, s. 464.).

⁴ Již v jednom souhrnu českých dějin v italském jazyce publikovaném v roce 2009 se používá termín *risorgimento ceco* s malým písmenem jako označení pro české národní obrození (Gui a De Angelis 2009).

je české národní obrození, jehož hluboká analýza by mohla představovat dobrou příležitost k zamýšlení nad italským národním obrozením, nebo-li *Risorgimento* s velkým R, které, jak je často uváděno v literatuře, téměř nikdy nebylo v centru vědeckého zájmu. Pouze několik málo stránek, ale žádné zkoumání do hloubky, najdeme v pracích o světových, evropských nebo východoevropských dějinách. Na prvním místě stojí za zmínku dějiny devatenáctého století Corrada Barbagalla (Barbagallo 1946), které měly několik reedici. Více zaměřeny na východní Evropu jsou díla historiků Angela Tamborri (Tamborra 1971), Domenica Caccama (Caccamo 1991), Armanda Pitassia (Pitassio 2000) a filologa Nulla Minissi (Minissi 1996). Za vydavatelský úspěch lze považovat i historickou syntézu Francesca Guidy, věnovanou zejména Rusku (Guida 2003). Kniha byla v letech 2003 až 2014 čtyřikrát přetištěna.

V dobách, kdy nebyly zahraniční knihy snadno dostupné, mohli badatelé a studenti, zajímající se o české národní obrození, konzultovat pouze zahraniční příručky, hlavně ty, které byly publikovány v překladu.⁵

Jen velmi málo italských autorů se pustilo do kompendia českých dějin zabývajících se první polovinou devatenáctého století. Prvním byl, v minulém století, Giani Stuparich (1915), podle něhož se „český národ“ postupně definoval během první poloviny devatenáctého století. Stuparich originálním způsobem přetvořil materiály o slovanství shromážděné romantiky a přizpůsobil je silně „českému“ a zároveň i anti-ruskému postoji. Pro Stuparicha byl ještě takzvaný „čechismus“ z první poloviny devatenáctého století spojen s myšlenkou státu, která měla stále mnoho vlastností typických pro období vlády Josefa II. Ale již Ugo Dadone, který své publikace věnoval i boji Čechů a Italů proti Habsburské říši, téměř neodkazuje na české národní obrození (Dadone 1918). Totéž platí i o dalších dvou knihách napsaných téměř o jedno století později: *Breve storia dei paesi cechi*

⁵ Po druhé světové válce bylo italským vydavatelům jasné, že neexistuje dostatek děl zabývajících se tím, co se v té době (v Itálii dodnes) nazývalo dějinami východní Evropy, a proto se věnovali překladům prací obecné povahy. V některých těchto dílech lze zaznamenat více či méně podrobné odkazy na české národní obrození a na základě těchto překladů a originálů vznikla encyklopedická hesla na něj navazující. V mnoha případech překlady sloužily také coby studijní texty pro vysokoškolské. Mezi pracemi, které v Itálii alespoň částečně přispěly k poznání významných okamžiků českých dějin, je třeba zmínit *The Hapsburg Monarchy* Arthura J. Maya (May 1951), *Monarchies et peuples du Danube* Victor-Luciena Tapié (Tapié 1972), *Kwestie narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej: dzieje, idee* Marka Waldenberga (1994), *Le Slaves* Francise Conte (Conte 1991), *The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815–1918* Alana Skeda (Sked 1992), *The History of Europe* Paula Bairocha a Erica J. Hobsbwama (1996), *The Price of Freedom: A History of East Central Europe from the Middle Ages to the Present* Piotra Wandycze (2001), *The Revolution of the Intellectuals* Lewise Namiera (1957) a *Die Welt der Slawen* Hanse Kohna (1970), jsou to však jediné knihy obecné povahy, které byly v Itálii pro hlubší pochopení problému českého *risorgimento* do jisté míry užitečné. *Die Welt der Slawen* dokonce tomuto tématu věnuje specifickou 30stránkovou kapitolu, napsanou Johannesem Urzidilem. Náměty k české národní otázce se také nacházejí v *La création des identités nationales: Europe XVIIIe – XXe siècle* Anne-Marie Thiesse (2001).

Alessandra Chiribiri (2003) a *Boemia e Moravia nel cuore dell'Europa* Francesca Gui a Denise De Angelise (Gui a De Angelis 2006).⁶ Jedinými pozitivy jsou krásná sbírka překladů textů spolku Slovanská lípa, včetně originálních textů Františka Palackého, shromážděných neapolským historikem Alfredem Laudierem (Laudiero 1992) a hluboká studie věnovaná Josefu Václavu Fričovi publikovaná následujícího roku Angelem Tamborrou pro Institut historie italského risorgimenta (Tamborra 1993).

Zvláštní odkaz by měl být věnován Wolfgangu Giustimu (1901–1980), který se formoval jako historik na Institutu pro východní Evropu v Římě.⁷ W. Giusti analyzoval různé momenty kulturních dějin Česka včetně doby národního obrození. Měl příležitost se věnovat problému panslavismu v době, kdy se Itálie obzvláště zajímala o východní Evropu, a to po podepsání takzvaného paktu Molotov–Ribbentrop mezi SSSR a Německem. „Slavismus“ Čechů považuje za „kultivovaný“ nebo za „profesorský“ slavismus, schopný rozptýlit legendy o neexistující slávě a vzdát se nerealizovatelných politických nadějí.⁸ Vzhlíží pozitivně k Havlíčku Borovskému, na jeho skepse na jedné straně k carskému Rusku a na druhé straně k revoluční povaze Poláků.

Pro Giustiho byla dalším pozitivním prvkem týkající se Čechů jejich „*téměř úplná absence skutečné náboženské mystiky*“⁹, tj. schopnost přijmout z náboženství pouze to, co je slučitelné s obecným liberalismem a racionalismem. Tvrdě kritizoval proruské postoje Václava Hanky, o kterém vypráví několik kuriózních epizod, jako například to, že známý filolog měl akordeon, na který při každé návštěvě přítel hrál ruskou hymnu *Bože, Carja chrani!*. Správně definuje české národní obrození jako české *risorgimento* a pozitivně vzhlíží na moderatismus F. Palackého. Hlavním přínosem W. Giustiho bylo návrh, aby se český příklad stal modelem fungujícím jako třetí cesta mezi ruským imperiálním a polským revolučním a uplakaným nacionalismem.

V období studené války pak slovanská filologie v Itálii rostla exponenciálně. Nacházíme tam proto čím dál tím více literárních historiků, kteří se budou zabývat slovanským obrozením obecně a českým risorgimentem zvláště. Nepochybně nejvýznamnější osobností těch let byl historik literatury Arturo Cronia, a to

⁶ Příliš nepomohly ani překlady českých historiků do italštiny, vyráběné přímo v Praze. Je však třeba připomenout i překlad Přehledu českých dějin Františka Kavky (1960) společně s dalším přehledem dějin, velmi špatně přeloženým, Petra Čorneje (Čornej 1992). Naopak mnohem užitečnější pro pochopení českých dějin první poloviny 19. století jsou překlady některých esejů Jana Patočky shromážděné ve sbírce s původním názvem *O smysl dneška* (Patočka 1970).

⁷ Institut pro východní Evropu v Římě fungoval hlavně v období fašistické vlády, tedy až do roku 1943, i když byl založen v roce 1921, to jest ještě předtím, než se fašisté dostali v Itálii k moci (Mazzitelli 2016).

⁸ GIUSTI, W. *Il Panslavismo*. Milano: Istituto per gli studi di politica internazionale, 1941, s. 122.

⁹ Ibidem.

zejména díky významné studii, v níž jsou mimo jiné komentovány spisy italského revolucionáře Giuseppa Mazziniho o tzv. slovanské otázce (Cronia 1958).

Podle G. Mazziniho se tehdy rozvíjející se národní hnutí Čechů lišilo od národního hnutí jižních Slovanů, protože se více orientovalo na myšlenky než na akce. České *risorgimento* by mělo být charakterizováno „erudovanou pomalostí“, která je ale zároveň „*znamením platnosti myšlenky, která se tam rozvine*“¹⁰. A. Cronia však také připomíná Carlo Cattanea, teoretika federalismu v Itálii, který na téma Rakouska říká, že by měla být podporována „národní autonomie“ proti vídeňskému centralismu.¹¹ Postoj Cattanea se lišil od postoje Mazziniho, který za výhodnější pro Evropu a pro Slovany považoval vytvoření malých nezávislých států spojených ve volné federaci, která by mohla reprezentovat jistou hráz „*proti německým hegemonickým ambicím na severu a ruskému carismu na východě*“¹².

Vzhledem k velkoleposti díla A. Cronia, realizovaného koncem padesátých let, se zdálo, že od šedesátých let dvacátého století Itálie dosáhla takového stupně zrání ve slovanských studiích, že mohla konečně rozvíjet samostatnou linii bádání o tzv. dějinách východní Evropy, neboli jediné disciplíny, která mohla také zahrnovat dějiny Česka. Ale téměř vůbec ničeho se nedosáhlo, a to ani na vědecké, ani na institucionální úrovni. Jestliže je například pravda, že v roce 1955 byl v Římě otevřen první lektorát dějin východní Evropy, bude třeba počkat dalších 15 let, až do roku 1970, aby světlo světa spatřil první regulérní univerzitní kurz, zahájený také v Římě. V Itálii navíc nebyl nikdy vytvořen doktorský program ve východoevropských dějinách, to znamená, že nikdy se nepoložily základy pro vytváření nové generace badatelů. V obou případech přednášky vedl Angelo Tamborra, který však, jak víme, neměl velký badatelský zájem o české dějiny. Není tedy divu, že mezi několika málo italskými historiky, zabývajícími se „východní Evropou“, je počet těch, kteří se věnovali českým dějinám, ještě nižší.

Mezi těmito málo badateli, kteří se zajímali o české národní obrození, bychom měli zmínit Giuseppa Rutta, jenž byl společně s Marcem Buttinem kurátorem sborníku věnovaném nacionalismu a etnickým konfliktům ve střední a východní Evropě (Buttino a Rutto 1997) a především realizoval archivní výzkum, v němž zaznamenal vlivy italského *risorgimenta* na české revoluční hnutí v letech 1848–1949 (Rutto 1982). Rutto našel v pražských policejních archívech letáky a tajné plakáty v německém jazyce z února 1848, kdy byl český národ vyzván, aby si vzal příklad ze Sicilanů, kteří získali 10. února 1848 ústavu od krále Ferdinand II. z Bourbonu. V jednom manifestu ze dne 20. března 1848 bylo například vyhlášeno všeobecné povstání Čechů a vojáci českého původu vyslaní k potlačení revoluce v Itálii byli vyzváni, aby nepoužili svých zbraní proti povstalcům. Rutto také našel

¹⁰ CRONIA, A. *La conoscenza del mondo slavo in Italia*. Padova: STEDIV, 1958, s. 390.

¹¹ *Ibidem*, s. 393.

¹² MAZZINI, G. *Lettere slave*. Bari: Laterza, 1939, s. 123.

zajímavou výzvu pražského Národního výboru neboli české prozatímní vlády, vyzývající italské revolucionáře, aby uvěřili a podporovali mediační roli krále Ferdinanda „Dobrotivého“ a aby přestali provokovat armádu stavěním barikád. Čeští revolucionáři připomínali svým „italským bratrům“, že je lepší poslouchat hlas bratra, i když je považován za „mírného“, než lživá prohlášení krivopřísežného sardinského krále.¹³

Méně se zabývající archivním bádáním, ale o to více produktivním, pokud jde o teorii a analýzu, byl marxistický historik Giuseppe Cengiarotti. G. Cengiarotti zveřejnil výsledky svého výzkumu především v historickém časopisu institutu Antonia Gramsciho, což byla vědecká instituce ve své době spojená s Italskou komunistickou stranou.

G. Cengiarotti podporoval a ospravedlňoval prorakouské náklonnosti Palackého a považoval je za nezbytné, pokud chtěla být zachována „*celistvost historického a kulturního dědictví Česka*“¹⁴. Palacký byl oceněn za to, že upřednostňoval především historiografii a další erudovaná bádání jako nástroj proti „hegemonickým nárokům“ německého liberalismu.¹⁵ Vycházejí z myšlenek Jana Patočky,¹⁶ vidí v názorech buditele nezbytnou vazbu na tradici (zvláště Českého království), a proto popírá možnost, že obecnou vazbu mezi modernitou a liberalismem lze aplikovat na národní obrození v českých zemích. Pevná vazba Čechů s tradicí a obtížnost vstoupit do modernity by mohla být symbolizována mimo jiné také tím, že se Dějiny národu českého, které reprezentují vrchol historiografických úsilí Palackého, zastavily na prahu modernity, tj., končí rokem 1526.¹⁷ Shrnuto, dle G. Cengiarottiho nenastala v českých zemích, přinejmenším do Palackého, žádná „měšťanská revoluce“. Až od Havlíčka Borovského se začal objevovat politický program zaměřený na „moderní buržoazii“ nebo na „průmyslovou buržoazii“.

V jiné studii z roku 1994 vyjádřil G. Cengiarotti méně drastické úsudky o buditelích, kteří již nejsou definováni jako „konzervativci“, jak se psalo dříve. G. Cengiarotti zdůraznil skutečnost, že základy jejich myšlení byly v každém případě hluboce zakořeněny v josefinismu a v katolické tradici země, a připomínal, že pravý dědic josefínského reformismu – Bernard Bolzano – ovlivnil samotný Palacký.¹⁸

¹³ RUTTO, S. Contributo allo studio dei rapporti tra Italia e Boemia nel 1848–1849. In: *Europa Orientalis*. 1982, 1, s. 36.

¹⁴ CENGIAROTTI, G. Movimento di rinascita nazionale ceco e concezione dello Stato. In: *Studi Storici*. 1985, 26, 4, s. 762.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ PATOČKA, J. *O smysl dneška*. Milano: Lampugnani Nigri, 1970, s. 77–92.

¹⁷ Srov. CENGIAROTTI, G. Idee liberali nella Boemia dell'Ottocento: Il pensiero di Karel Havlíček. In: *Studi Storici*. 1991, 32, 4, s. 896.

¹⁸ Srov. CENGIAROTTI, G. L'idea Slava in Boemia Tra Conservatorismo e Liberalismo (1781–1848). In: *Studi Storici*. 1994, 35, 2, s. 484. To ale byly úvahy, které v italském kontextu již mnohem dříve vyjádřil Giani Stuparich (1915; viz též Cengiarotti 1997).

G. Cengiarotti rehabilitoval Boženu Němcovou, kterou kdysi tvrdě kritizoval Havlíček Borovský. Podle Cengiarottiho pozitivním rysem Němcové bylo to, že se zaměřila na sociální otázku venkova, a to v situaci, kdy ostatní autoři řešili pouze téma „národa“.¹⁹

K české historiografii byl kritičtější Guido Franzinetti, který v článku z roku 1991 na jedné straně ocenil systematickou povahu českého historika Miroslava Hrocha, ale zároveň jej kritizoval za to, že popřel kategorii nacionalismu pro sociální hnutí, jakým bylo české národní obrození. Podle G. Franzinettiho se M. Hroch dostal do nacionalistického historismu hlavně proto, že se formoval v marxisticko-leninistickém kontextu počátku padesátých let. Navíc, dle G. Franzinettiho M. Hroch nezkoumal otázku nacionalismu ve východní Evropě diachronně, ale jako překrývání synchronních úrovní, skládajících se z různých fází vývoje jednotlivých národních hnutí.²⁰

Několik let po revoluci 1989 A. Laudiero v článku věnovaném české historiografii nového kurzu věřil, že došlo, ohledně přístupu k Palackému, k výrazné změně postoje českých historiků a že také oni se už pokusili nalézt společnou řeč se svými německými kolegy, a to i v otázce analýzy českého a německého nacionalismu devatenáctého století. Laudierova analýza, jak se často v italských studiích stává, nedospěla ke kritickému popisu historické události (Laudiero 1994).²¹

Závěr

Ačkoli dnes české národní obrození slouží jako dobrý příklad toho, jak kombinovat aspirace na identitu a aktivní účast na projektu budování fungujícího nadnárodního státu, je překvapivé, že v zemi, jakou je Itálie, nevyvolala česká zkušenost zájem historiků.

Ve sborníku vydaném v Itálii v roce 2005, věnujícímu se projektům liberální demokracie v Evropě v devatenáctém století, se ze zemí střední Evropy odkazuje pouze na Maďarsko a Polsko (Ridolfi 2005). Ve sborníku o italském Risorgimentu a jeho vlivu na střední a východní Evropu (Altarozzi a Sigmirean 2013), který by měl alespoň podle názvu zahrnovat i české národní obrození, neexistuje žádný odkaz na tuto zkušenost. Jediný izolovaný příspěvek o něm vydal pouze Francesco

¹⁹ Srov. CENGIAROTTI, G. L'idea Slava in Boemia Tra Conservatorismo e Liberalismo (1781–1848). In: *Studi Storici*. 1994, 35, 2, s. 478–479.

²⁰ FRANZINETTI, G. Il problema del nazionalismo nella storiografia dell'Europa orientale. In: *Rivista storica italiana*. 1991, 103, 3, s. 830. Miroslav Hroch je v mezinárodním společenství historiků národních hnutí dobře znám, a to díky tomu, že je jedním ze spoluautorů dějin Evropy, které vydali Paul Bairoch a Eric J. Hobsbawm (1996).

²¹ A. Laudiero se zabýval českými dějinami téměř po celou svou kariéru. Jeho zájem se však soustředil na období, které překračuje historický rámec, který jsme si zde ustanovili (srov. LAUDIERO, A. L'evoluzione e la crisi del programma politico della borghesia liberale ceca. In: *Annali del Dipartimento di Studi dell'Europa Orientale. Sezione storico-politico-sociale*. 1981, 2.).

Caccamo (Caccamo 2011), po této studii se ale Caccamo zabýval převážně historií Československa po druhé světové válce.

Nemůžeme poskytnout jasné vysvětlení příčin této neobvyklé mezery. Všechno naznačuje, že politické dějiny a dějiny velkých sociálních změn, přinejmenším pokud jde o střední a východní Evropu, ustupovaly kulturním dějinám obecně a zejména dějinám literatury. Ještě více zvláštní je skutečnost, že se v Itálii v období studené války prohluboval nedostatek zájmu o politické dějiny, zatímco v zemích, jako jsou Spojené státy, existovala opačná tendence, to jest značný vývoj historických studií mající jako hlavní téma jeden nebo vícero států střední a východní Evropy.

Můžeme však předpokládat, že italský nedostatek byl způsoben tím, že italské historické a filologické studie byly tak mocné, že nakonec sehrály spíše nepříznivou roli v rozvoji tzv. dějin východní Evropy. Podrobnější studie některých klíčových historických událostí, jako je například české národní obrození neboli české *risorgimento*, by mohly naproti tomu představovat užitečnou výjimku.

Ale, alespoň prozatím, tato výjimka nenastala.

Literatura

- ALTAROZZI, G. – SIGMIREAN, C. (eds). *Il risorgimento italiano e i movimenti nazionali in Europa. Dal modello italiano alla realtà dell'Europa centro-orientale*. Roma: Edizioni Nuova cultura, 2013.
- ALTER, P. *Nationalism*. London: Edward Arnold, 1989.
- BAIROCH, P. – HOBSBAWM, E. J. *Storia d'Europa: L'età contemporanea, secoli XIX–XX* (Vol. 5). Torino: Einaudi, 1996.
- BARBAGALLO, C. *Storia Universale. Dall'età napoleonica alla fine della Prima Guerra Mondiale 1799–1919*. Torino: UTET, 1946.
- BECHERELLI, A. *Dalle Province Illiriche al Regno dei Serbi, Croati, Sloveni. Il movimento nazionale croato nel XIX secolo*. In: ALTAROZZI, G. – SIGMIREAN, C. (eds). *Il Risorgimento italiano e i movimenti nazionali in Europa: Dal modello italiano alla realtà dell'Europa centro-orientale*. Roma: Edizioni Nuova Cultura, 2013, s. 285–302.
- BROWN, D. *Contemporary Nationalism. Civic, Ethnocultural & Multicultural politics*. London – New York: Routledge, 2000.
- BUTTINO, M. – RUTTO, G. (eds). *Nazionalismi e conflitti etnici nell'Europa orientale*. Milano: Feltrinelli, 1997.
- CACCAMO, D. *Introduzione alla storia dell'Europa orientale*. Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1991.

- CACCAMO, F. *I cechi dalla rinascita nazionale alla lotta per l'emancipazione*. In: TOLOMEO, R. (ed.). *Le élites europee nell'Europa danubiana balcanica nel XIX secolo*. Soveria mannelli: Rubettino, 2011, s. 13–30.
- CENGIAROTTI, G. Movimento di rinascita nazionale ceco e concezione dello Stato. In: *Studi Storici*. 1985, 26, 4, s. 755–774.
- CENGIAROTTI, G. Idee liberali nella Boemia dell'Ottocento: Il pensiero di Karel Havlíček. In: *Studi Storici*. 1991, 32, 4, s. 889–902.
- CENGIAROTTI, G. L'idea Slava in Boemia Tra Conservatorismo e Liberalismo (1781–1848). In: *Studi Storici*. 1994, 35, 2, s. 477–487.
- CONTE, F. *Gli Slavi*. Torino: Einaudi, 1991.
- CRONIA, A. *La conoscenza del mondo slavo in Italia*. Padova: STEDIV, 1958.
- ČORNEJ, P. *Il tutto della storia Boema*. Praga: Práh, 1992.
- DADONE, U. *Boemia e Italia contro l'Austria-Ungheria*. Roma: L'Agave, 1918.
- GELLNER, E. *Nations and Nationalism*. Ithaca: Cornell University Press, 1993.
- GIUSTI, W. *Mazzini e gli Slavi*. Milano, 1940.
- GIUSTI, W. *Il Panславismo*. Milano: Istituto per gli studi di politica internazionale, 1941.
- GUI, F. – De ANGELIS, D. *Boemia e Moravia nel cuore dell'Europa*. Roma: Bulzoni, 2006.
- GUIDA, F. *La Russia e l'Europa centro-orientale: 1815–1914*. Roma: Carrocci, 2003.
- GUIDA, F. *La "nazione democratica": i movimenti di indipendenza nell'Europa centro-orientale (Polonia, Ungheria)*. In: RIDOLFI, M. (ed.). *La democrazia radicale nell'Ottocento europeo: forme della politica, modelli culturali, riforme sociali*. Milano: Feltrinelli, 2005, s. 57–80.
- CHIRIBIRI, A. *Breve storia dei paesi cechi*. Torino: CELID, 2003.
- KAVKA, F. *Panorama della Storia cecoslovacca*. Praga: Orbis, 1960.
- KOHN, H. *Il mondo degli Slavi*. Bologna: Cappelli, 1970.
- FRANZINETTI, G. Il problema del nazionalismo nella storiografia dell'Europa orientale. In: *Rivista storica italiana*. 1991, 103, 3, s. 812–846.
- HAYES, C. J. H. A Christian Historian Confronts Nationalism. In: *Records of the American Catholic Historical Society of Philadelphia*. 1989, 100, s. 139–154.
- LAUDIERO, A. *L'evoluzione e la crisi del programma politico della borghesia liberale ceca*. In: *Annali del Dipartimento di Studi dell'Europa Orientale 2. Sezione storico-politico-sociale*. 1981, s. 17–72.
- LAUDIERO, A. (ed.). *Il taglio slavo. Fonti del liberalismo in Europa centrale*. Roma: Archivio Izzi, 1992.
- LAUDIERO, A. Dobbiamo liberarci di Palacký! Nuovi indirizzi della ricerca storica nella Repubblica ceca. In: *Europa orientalis*. 1994, 13, 2, s. 37–61.
- MAIELLO, G. Recenze: Z. Váňa, *Svět slovanských bohů a démonů*, Praha, Panorama, 1990. In: *Europa Orientalis*. 1991, 10, s. 464–465.

- MAY, A. J. *The Hapsburg monarchy*. Cambridge: Harvard University Press, 1951.
- MAZZINI, G. *Lettere slave*. Bari: Laterza, 1939.
- MAZZITELLI, G. *Le pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa orientale. Catalogo Storico (1921–1944)*. Firenze: Firenze University Press, 2016.
- MINISSI, N. *L'Europa orientale*. Napoli: Magma, 1996.
- NAMIER, L. B. *La rivoluzione degli intellettuali*. Torino: Einaudi, 1957.
- PATOČKA, J. *Il senso dell'oggi in Cecoslovacchia*. Milano: Lampugnani Nigri, 1970.
- PATOČKA, J. *Il dilemma del nostro programma nazionale. Jungmann e Bolzano*. In: PATOČKA, J. *O smysl dneška*. Milano: Lampugnani Nigri, 1970, s. 77–92.
- PITASSIO, A. *Corso introduttivo allo studio della storia dell'Europa orientale dall'antichità a Versailles*. Perugia: Morlacchi, 2000.
- RIDOLFI, M. (ed.). *La democrazia radicale nell'ottocento europeo*. Milano: Feltrinelli, 2005.
- RUTTO, S. Contributo allo studio dei rapporti tra Italia e Boemia nel 1848–1849. In: *Europa Orientalis*. 1982, 1, s. 35–37.
- SKED, A. *Grandezza e caduta dell'Impero asburgico 1815–1918*. Roma–Bari: Laterza, 1992.
- STUPARICH, G. *La nazione czecha*. Catania: Battiato, 1915.
- TAMBORRA, A. *Josef Václav Frič e l'Italia*. Roma: Istituto per la storia del Risorgimento italiano, 1993.
- TAMBORRA, A. *L'Europa centro-orientale nei secoli XIX e XX (1800–1920)*. Milano: Valardi, 1971.
- TAPIÉ, V. L. *Monarchia e popoli del Danubio*. Torino: SEI, 1972.
- THIESSE, A. – M. *La creazione delle identità nazionali in Europa*. Bologna: Il Mulino, 2001.
- WALDENBERG, M. *Le questioni nazionali nell'Europa centro-orientale*. Milano: Il Saggiatore, 1994.
- WANDYDZ, P. *Il prezzo della libertà. Storia dell'Europa centro-orientale dal Medioevo a oggi*. Bologna: Il Mulino, 2001.
- WHYTE, W. – ZIMMER, O. *Nationalism and the Reshaping of Urban Communities in Europe, 1848–1914*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.

Kontakt

doc. dott. Giuseppe Maiello, Ph.D.

Katedra marketingové komunikace, Fakulta ekonomických studií, Vysoká škola finanční a správní v Praze

Estonská 500, 101 00 Praha 10 – Česká Republika

27773@mail.vsfs.cz